

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА

Пуйда Роман Богданович

УДК 94(477)«1935/1939»(092)

**ПАРЛАМЕНТСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНО-
ДЕМОКРАТИЧНОГО ОБ'ЄДНАННЯ В 1935 – 1939 РОКАХ**

07.00.01 – історія України

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата історичних наук

Тернопіль – 2012

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у відділі новітньої історії Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України.

Науковий керівник: кандидат історичних наук, доцент

Соляр Ігор Ярославович,

Інститут українознавства

ім. І. Крип'якевича НАН України,

відділ новітньої історії.

Офіційні опоненти: доктор історичних наук, професор

Голубко Віктор Євстафійович,

Львівський національний університет

імені Івана Франка,

завідувач кафедри історичного краєзнавства;

кандидат історичних наук, доцент

Райківський Ігор Ярославович,

Прикарпатський національний

університет імені Василя Стефаника,

завідувач кафедри історії України.

Захист відбудеться «26» вересня 2012 р. о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 58.053.04 у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка (46027, м. Тернопіль, вул. М. Кривоноса, 2, ауд. 31).

З дисертацією можна ознайомитися у науковій бібліотеці Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (46027, м. Тернопіль, вул. М. Кривоноса, 2).

Автореферат розісланий «25» серпня 2012 р.

Учений секретар

спеціалізованої вченої ради

М. М. Москалюк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Парламентська діяльність була однією з основних форм політичної активності УНДО. Будучи найвпливовішою з легальних політичних партій, після успіху на виборах 1928 р. до сейму і сенату Другої Речі Посполитої, націонал-демократи набули рис парламентської партії і вважали, що саме польський парламент мав виступати головною ареною їх боротьби за соціально-економічні та національно-культурні права українців, а участь у його роботі – важливим засобом його державно-соборницьких прагнень на міжнародній арені.

Діяльність українських політичних партій, національних товариств Західної України у досліджуваній період – унікальне явище національної історії. Провідну роль в тогочасному суспільно-політичному житті регіону серед українських легальних партій відіграло УНДО. Діючи в межах польської державно-політичної системи, партія на парламентській арені захищала політичні, соціально-економічні, культурні інтереси українців краю.

Незважаючи на те, що розбудова суверенної України, її багатопартійної політичної системи, формування громадянського суспільства підвищили зацікавлення історією національного руху та діяльністю українських політичних партій у 1920 – 1930-х рр., парламентська праця українських націонал-демократів у вищому законодавчому органі Польщі у 1935 – 1939 рр., на сьогодні, ще не стала предметом окремого комплексного дослідження вітчизняних і зарубіжних істориків та політологів.

Актуальність дослідження парламентської діяльності УНДО в другій половині 1930-х рр. розглядається автором не тільки з позицій заповнення суттєвої прогалини в історії України, але й, що не менш важливо, під кутом зору визначення об'єктивного внеску УПР (Українська парламентська репрезентація) у боротьбу за відродження української державності, нормалізацію польсько-українських відносин напередодні Другої світової війни, піднесення національної свідомості українців краю.

У більшості сучасних держав існування та діяльність політичних партій є загальновизнаною нормою, трактується як невід'ємний апарат здійснення влади. Саме вони уможливають залучення широких верств населення до участі у політичному процесі, проведення конкурентних виборів, функціонування організованої політичної опозиції. Парламентський досвід УНДО певною мірою може прислужитися в утвердженні політичного плюралізму й багатопартійності сучасного українського парламентаризму.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана у відповідності з плановою темою Центру дослідження українсько-польських відносин Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України «Українсько-польські взаємини в

контексті європейської історії: роль історичної спадщини у формуванні сучасних культурних і політичних пріоритетів України і Польщі» (номер державної реєстрації 01074U005411).

Мета дослідження – аналіз парламентської діяльності Українського національно-демократичного об'єднання в контексті суспільно-політичних процесів у Західній Україні в другій половині 1930-х рр.

Відповідно до мети, дисертант поставив **завдання** дослідити:

- політичну платформу УНДО;
- особливості перебігу та результати виборчих кампаній 1935 і 1938 рр.;
- місце і роль парламентської діяльності націонал-демократів у національному русі Західної України;
- взаємини з іншими політичними фракціями та групами у сеймі та сенаті;
- форми і методи функціонування УНДО в польському парламенті;
- позапарламентську діяльність націонал-демократів.

Об'єкт дослідження – представництво УНДО у польському парламенті у 1935 – 1939 рр.

Предмет дослідження – основні етапи парламентської діяльності націонал-демократів, її роль у розв'язанні українського питання, законопроекти, депутатські запити, промови членів УПР, виборчі кампанії, українсько-польські взаємини у другій половині 1930-х рр.

Методологічну основу дисертаційної роботи становлять принципи історизму, всебічності та наукової об'єктивності. Для вирішення дослідницьких завдань використано загальнонаукові (аналітичний, синтетичний, логічний, індуктивний, систематизації (класифікації) та спеціально-історичні (ретроспекції, періодизації (діахронний), порівняльно-історичний, синхронічний, проблемно-хронологічний) методи.

Хронологічні рамки дисертаційного дослідження охоплюють 1935 – 1939 рр. – період парламентської діяльності УНДО в сеймі та сенаті Другої Речі Посполитої четвертої і п'ятої каденцій. Однак для того, щоб повною мірою проаналізувати досліджувану проблему, автор розкрив особливості парламентської діяльності УНДО у сеймі та сенаті Другої Речі Посполитої наприкінці 1920-х – на початку 1930-х рр.

Територіальні межі дослідження охоплюють територію Другої Речі Посполитої до складу якої у міжвоєнний період ХХ ст. входила Західна Україна.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у концептуальній постановці проблеми та спеціальному комплексному дослідженні парламентської діяльності УНДО у другій половині 1930-х років в контексті суспільно-політичного життя Західної України.

На основі вивчення праць попередників та власних досліджень (архівні матеріали, збірки документів, періодика, спогади) зроблено узагальнення, сформульовано висновки, практичні рекомендації. Результати і новизна дослідження в загальних рисах зводиться до вирішення таких

наукових проблем:

- на значному конкретно-історичному матеріалі вперше досліджено парламентську діяльність УНДО, що характеризувалася певними особливостями і виконувала важливі функції у польській політичній системі;

- простежено специфіку, форми і методи діяльності УПР в польському парламенті;

- розглянуто політичну платформу та напрями діяльності представництва УНДО у сеймі та сенаті Польщі;

- обґрунтовано його місце та роль в національному русі українців;

- доведено, що парламентська діяльність УНДО відіграла важливу роль в тогочасному українському політикумі.

Подальший розвиток отримали наступні проблеми:

- перебіг виборчих кампаній 1928 і 1930-х рр. до вищого законодавчого органу Другої Речі Посполитої;

- консолідаційні процеси у національно-державницькому таборі Західної України в окреслений період.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що зібраний фактичний матеріал, теоретичні положення, висновки й узагальнення можуть бути використані науковцями при подальшій розробці проблем, пов'язаних із польсько-українськими взаєминами 1935 – 1939 рр., а також при підготовці спецкурсів, лекцій, написанні навчальних посібників з історії України міжвоєнного періоду.

Апробація результатів дослідження. Основні положення і результати дослідження апробовано на засіданнях відділу новітньої історії Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, науково-теоретичній конференції (м. Івано-Франківськ, квітень, 2011 р.), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Трансформація суспільно-політичних процесів в Україні повоєнного та післявоєнного періоду» (м. Мукачеве, 21 – 22 жовтня, 2011 р.).

Публікації. Основні положення та результати дисертаційної роботи викладено у 7 публікаціях, із них 4 – статті у фахових виданнях України, 1 – стаття у нефаховому виданні, 2 – матеріали конференцій.

Особистий внесок здобувача. У статтях «Навчання управлінських кадрів села радянської України на початку 30-х років ХХ ст.» та «Підготовка масових кадрів радянського села в роки завершення насильницької колективізації» особисто авторові належить 75 % (0,5 арк.).

Структура дисертації. Дослідження складається з переліку умовних позначень, вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел (464 позиції). Обсяг рукопису – 201 сторінка, з них 164 сторінки основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **«Вступі»** обґрунтовано актуальність теми, визначено мету й завдання, наукову новизну і практичне значення дослідження, його хронологічні та територіальні межі.

У **першому розділі «Історіографія, джерельна база, теоретико-методологічні засади дослідження»** проаналізовано історіографію проблеми, джерельну базу дослідження та визначено методологічний інструментарій.

Праця українських депутатів і сенаторів у вищому законодавчому органі Польщі у міжвоєнний період ХХ ст. привертала увагу багатьох вітчизняних і зарубіжних істориків, передусім польських. Однак на сьогодні немає цілісного дослідження, яке б відтворювало картину парламентської діяльності УНДО у 1935 – 1939 рр. Автори здебільшого обмежуються загальними твердженнями або ж побіжно торкаються окремих маловідомих аспектів проблеми.

Праці, присвячені історії парламентаризму на західноукраїнських землях у другій половині 1930-х рр. за часом їх появи можна поділити на декілька груп: 1) наукові, науково-популярні та публіцистичні розвідки міжвоєнного періоду; 2) дослідження радянських та діаспорних вчених; 3) роботи, які побачили світ у роки незалежності України. Незважаючи на доволі значний історичний проміжок часу, у роки радянської влади, проблема практично не вивчалася, а науковці діаспори зосередили свою увагу, передусім, на проблемі розгортання національно-визвольного руху в краї у 20 – 30-х рр. ХХ ст., боротьбі із польським режимом.

Першими парламентську працю українських депутатів у вищому законодавчому органі Польщі намагалися охарактеризувати відомі українські релігійні, культурні та громадсько-політичні діячі – Г. Хомишин, П. Феденко, Д. Левицький, В. Мудрий, З. Пеленський та ін. Крізь призму власного бачення та особисті позиції, члени УНДО та їх опоненти показали особливості виборчих кампаній у Східній Галичині, розповіли про перепони польської влади, визначили пріоритетні проблеми УПР у 1928 – 1939 рр.

Парламентська діяльність УНДО фрагментарно охарактеризована у працях тогочасних радянських та польських науковців. Радянські вчені, громадські діячі, які емігрували із Західної України до УСРР, виходячи із марксистсько-ленінської методології, критикували «запроданську українську буржуазну партію» (УНДО) за «обдурювання широких верств трудящих» та «соціальну демагогію». Не менш критичними, проте значно об'єктивнішими та фаховішими, видалися дослідження польських вчених – А. Бохенського, С. Лося, М. Фелінського та ін., які доволі упереджено та емоційно характеризували стратегію та тактику УНДО в парламенті Польщі, захист УПР національних та соціальних прав українського народу.

Отже, у міжвоєнний період ХХ ст. опубліковано значну кількість літератури партійно-політичного спрямування. Значна її частина присвячена міжпартійним зв'язкам, діяльності окремих партій, зокрема й УНДО. Низка досліджень стисло розкриває особливості парламентської

праці депутатів і senatorів УНДО. Водночас зазначені праці не позбавлені суб'єктивізму та чітко виражених ідеологічних симпатій.

Окремі аспекти парламентської праці УНДО у другій половині 30-х рр. ХХ ст. стали предметом дослідження еміграційних істориків. У публікації С. Витвицького та С. Барана подано характеристику політичних партій Західної України міжвоєнного періоду, простежено діяльність УПР у польському парламенті. У працях І. Кедрина, К. Паньківського, О. Субтельного, публікаціях Т. Гунчака, М. Прокопа, збірнику статей, присвячених Є. Коновальцю, епізодично висвітлено як парламентську діяльність окремих українських депутатів і senatorів, так і основні напрями праці УПР загалом.

Після відновлення незалежності України та, відповідно, зміни методологічної основи гуманітарних наук, дослідження політичної історії Західної України постало на якісно вищій рівень. Серед істориків зросло зацікавлення історією парламентаризму, діяльністю діячів українського національного політичного руху. Зняття ідеологічних обмежень, відкриття доступу до архівних матеріалів дозволили розширити спектр досліджуваних проблем.

Уже на «зорі незалежності» з'явилася перша і на сьогодні єдина праця, присвячена парламентській діяльності українських політичних партій у сеймі і сенаті Польщі. У дисертації О. Зайцева «Парламентська діяльність політичних партій на Західній Україні 1922 – 1939 рр.» та численних розвідках автора переосмислено здобутки українських парламентаріїв, охарактеризовано особливості виборчих кампаній, визначено питання, що найчастіше порушувалися українськими депутатами і senatorами у вищому законодавчому органі Польщі.

Одним із перших в українській історіографії значну кількість досліджень, присвячених проблемі польсько-українського порозуміння у другій половині 1930-х рр., опублікував Л. Зашкільняк. Ця ж тематика у різних ракурсах домінує у роботах С. Макарчука, М. Швагуляка. Автори у теоретичному аспекті спробували знайти можливі шляхи розв'язання української проблеми в міжвоєнній Польщі. Історіографія досліджуваної проблеми частково відображена у праці В. Футали «Історія вивчення суспільно-політичного життя українців у міжвоєнній Польщі (1921 – 1939)».

Б. Хруслов зауважував, що створення УПР у 1928 р. відкрило для УНДО новий етап політичної діяльності. В. Голубко, М. Дядюк, В. Комар, М. Кучерепа, І. Райківський, І. Соляр, І. Федик, К. Федевич та ін. науковці, хоча й не обрали безпосереднім об'єктом дослідження парламентську діяльність УНДО у 1935 – 1939 рр., проте звертаються до окремих аспектів досліджуваної проблеми при висвітленні суспільно-політичних процесів у Другій Речі Посполитій. Вчені, у своїй переважній більшості, покладали відповідальність на польську сторону за крах політики нормалізації українсько-польських відносин.

Ю. Шаповал у монографії «Діло» (1880 – 1939 рр.). Поступ української суспільної думки зосередив увагу на широкому колі проблем, які порушувалися на сторінках провідного українського часопису Східної Галичини. Оскільки діяльність УПР була чи не однією з провідних і найболючіших тем цього періодичного видання, автор охарактеризував найбільш резонансні публіцистичні статті, присвячені діяльності УПР у вищому законодавчому органі Польщі.

Взаємини УНДО та УСРП у парламенті Польщі 1930 – 1935 рр. досліджено у розвідках Б. Міщук та О. Боднар. Основні напрями парламентської праці УНДО у 1930 – 1935 рр. висвітлено у низці розвідок та кандидатській дисертації О. Потіхи. Дослідниками Л. Шептицькою, О. Швед, Я. Комарницьким, М. Дядук охарактеризовано парламентську роботу провідних діячів УНДО – С. Барана, С. Витвицького, В. Мудрого та М. Рудницької.

Згадані праці сучасної української історіографії далеко не вичерпують переліку публікацій, які стосуються різноманітних аспектів досліджуваної теми. Констатуємо значні напрацювання польських науковців, у дослідженнях яких фаховий підхід до предмета дослідження інколи чергується із сумнівними висновками. У працях З. Запоровського, Ч. Бжози, В. Менджецького, М. Шуміло, Е. Коко відображено позитивні тенденції щодо об'єктивного висвітлення парламентської праці українських депутатів і сенаторів у 1930-х рр. у вищому законодавчому органі Польщі. Дослідники відзначають складність у парламентських відносинах поляків і українців, однак покладають солідарну відповідальність на обидві сторони за відсутність конструктивної співпраці.

Опосередковано проблема діяльності УПР у парламенті Другої Речі Посполитої відображена у працях А. Хойновського та Р. Томчика, які спробували дослідити політику нормалізації 1935 р., причини численних непорозумінь у парламенті, що, у підсумку, призвели до розчарування суспільства у можливості досягнення реального польсько-українського порозуміння.

Отже, глибоке осмислення партійної діяльності УНДО у 1935 – 1939 рр. актуальне не тільки з наукової, але й суспільно-політичної точки зору. Проблема привертає увагу науковців та широкого загалу, що призвело до появи різноманітної за жанром літератури. Кожен етап історіографічного процесу відзначається своєю особливою змістовою наповненістю, що пояснюється впливом ідеологічних чинників та перебігом суспільно-політичних процесів.

Аналіз парламентської діяльності УНДО неможливий без використання чотирьох груп джерел – архівних і опублікованих документів, спогадів українських і громадсько-політичних діячів, матеріалів періодичної преси, науково-популярних праць лідерів УНДО – В. Мудрого, Д. Левицького, В. Целевича, С. Барана та ін. Їх поєднання дозволяє комплексно охарактеризувати працю депутатів і сенаторів УНДО у вищому законодавчому органі Польщі упродовж 1935 – 1939 рр., виокремити коло проблем, розв'язання яких домагалися українські парламентарі.

Оснoву джерельної бази дослідження складають документи і матеріали Центрального державного історичного архіву України у м. Львові (ЦДІАЛ України), Державних архівів Львівської, Тернопільської та Івано-Франківської областей. За походженням вони поділені на декілька груп: партійні документи і матеріали УПР; нормативно-правові акти владних органів усіх рівнів й органів державної поліції; персональні фонди громадсько-політичних діячів. Значна частина документів уперше вводиться у науковий обіг, що посилює наукову значимість дослідження.

З-поміж неопублікованих архівних документів значну наукову цінність становлять матеріали фондів ЦДІАЛ України, передусім ф. 344 «Українське національно-демократичне об'єднання, м. Львів (1925 – 1939)», ф. 392 «Українська парламентська репрезентація в польському сеймі і сенаті, м. Варшава. 1903 – 1938 рр.», «Колекція мікрофільмів № 9 із документів Архіву Наукового товариства ім. Шевченка у Львові», що зберігаються у Національній бібліотеці у Варшаві. У архівосховищах сконцентровано чимало матеріалів, які містять промови депутатів і senatorів УПР, рішення ЦК УНДО, інтерпеляції (депутатські запити), внесення, законопроекти, скарги, листування та ін. документи, які безпосередньо стосуються досліджуваної теми.

Парламентську діяльність УНДО 1935 – 1939 рр. фрагментарно відображають неопубліковані документи Державних архівів Львівської, Тернопільської та Івано-Франківської областей. Інформативністю відзначаються фонди воєводських управлінь (ф. 1 «Львівське воєводське управління. 1921 – 1939»; ф. 231 «Тернопільське воєводське управління. 1921 – 1939»; ф. 2. «Станіславське воєводське управління. 1912 – 1939»), а також фонди «Дирекція поліції у м. Львові» (ф. 271) Державного архіву Львівської області, «Тернопільського повітового староства» (ф. 3), «Тернопільської воєводської команди державної поліції» (ф. 274) Державного архіву Тернопільської області. Документи, які зберігаються у цих фондах, збагатили дослідження відомостями про особливості проведення передвиборчих віч у кожному з повітів краю, звітами перед виборцями своєї ділянки, протоколами з'їздів, обіжниками, комунікатами, резолюціями народного, Центрального і повітових комітетів партії, скаргами, запитами, окремими промовами, виголошеними українськими депутатами і сенаторами у вищому законодавчому органі Другої Речі Посполитої.

Дослідження теми неможливе без використання «Sprawozdania stenograficznego Sejmu» Другої Речі Посполитої. Використовуючи вказані матеріали, необхідно зауважити, що стенограми українських депутатів зазнавали «редакторської правки» польських чиновників, через що вимагають детальної звірки з іншими джерелами інформації, передусім публікаціями у періодичній пресі. Звіти поліції характеризуються необ'єктивністю, упередженим ставленням до позапарламентської праці депутатів і senatorів УПР.

Важливе джерело дисертаційної роботи – мемуарна література. Значну кількість фактичного матеріалу містять праці депутатів і сенаторів УНДО, провідних діячів партії (І. Кедрина-Рудницького) та опонентів націонал-демократів (І. Макух, А. Чернецький).

У дисертації широко використано матеріали тогочасної преси. Особливості суспільно-політичної ситуації у Західній Україні розкривають газети «Діло», «Громадський голос», «Нова зоря», «Українська нива», «Народний вісник», «Дзвін», «Наші вісті», «Мета», «Народна справа», «Неділя», «Селянський прапор», «Рідний край» та інші видання. Періодичні видання знайомили читачів із перебігом парламентської боротьби, публікували тексти промов, запити українських парламентаріїв, резолюції, постанови, ухвали народних з'їздів, засідань ЦК, президії, ексекутиви партії, повідомляли про події, що відбувалися у повітових організаціях тощо.

Отже, дисертантом використано значний масив джерельних матеріалів різних як за походженням, так і за тематичним наповненням. Основу джерельної бази дослідження становлять архівні матеріали ЦДІАЛ України, Державних архівів Львівської, Івано-Франківської та Тернопільської областей. Інформація, отримана із неопублікованих документів часто має опосередковане відношення до парламентської діяльності УНДО у 1935 – 1939 рр., носить фрагментарний характер, вимагає об'єктивної перевірки й всебічного аналізу. Архівні матеріали доповнюють мемуари, публіцистичні статті періодичної преси, неопубліковані документи, що висвітлюють особливості виборчих кампаній 1935 і 1938 рр., окремі аспекти парламентської праці депутатів і сенаторів УНДО у досліджуваній період.

Обрана здобувачем методологія дослідження враховує специфіку партійно-політичного життя Польської держави у другій половині 1930-х рр., тісно пов'язана з поставленою метою та завданнями дослідження, які обумовлюють певний ракурс аналізу політичної думки та наукових робіт, відповідний спосіб відбору та подання матеріалу, окреслення кола досліджуваних проблем. Методологія дослідження парламентської діяльності політичних партій сформована упродовж ХХ ст. Низка термінів, застосованих у роботі, («парламентаризм», «політична партія», «опозиція», «політична сфера», «інтелігенція», «нація», «етнос») викликають плюралізм думок в сучасній історичній науці. Їх різне розуміння призводить до підміни сутності досліджуваних проблем.

Робота ґрунтується на принципах об'єктивності та історизму, при розв'язанні дослідницьких завдань застосовано проблемно-хронологічний підхід, а також використано генетичний, порівняльний, системно-структурний, історико-компоративний та ін. методи дослідження. Їх всебічне використання забезпечило належне розкриття поставленої мети, сприяло кращому розумінню парламентської праці УНДО у сеймі та сенаті Польщі у 1935 – 1939 рр.

У другому розділі «Особливості парламентської діяльності УНДО (1928 – 1935)» розкрито основні напрями праці у сеймі та сенаті Другої Речі Посполитої наприкінці 1920-х – на початку 1930-х рр.

Після завершення виборчої кампанії 1928 р., у якій вперше взяла участь УНДО, у новообраному парламенті Польщі утворено УПР (26 депутатів) на чолі із Д. Левицьким. Незважаючи на численні спроби, упродовж 1928 – 1930 рр., українські парламентарі не змогли добитися істотного покращення становища українців Східної Галичини, оскільки їх принципові пропозиції відкидалися парламентською більшістю. Гострота польсько-українських стосунків посилювалась у міру наростання політичної нестабільності в Польщі. Окремі депутати і сенатори більшості ББСУ (Безпартійний блок співпраці з урядом) неодноразово закликали уряд перейти до активного наступу на український партійно-політичний рух, що посилювало конфронтацію на парламентському терені.

Після дострокового розпуску парламенту в 1930 р. УНДО поринуло у нову виборчу кампанію, що проходила в умовах пацифікації українського населення. Масового характеру набули арешти провідних українських політичних діячів, зокрема представників УНДО. З цих причин уперше був утворений спільний український блок УНДО-УСРП. Згідно з досягнутими домовленостями передбачалося розподіляти мандати між двома партіями за пропорційною системою, беручи до уваги кількість голосів, одержаних кожною з них у певному окрузі на виборах 1928 р. Українсько-білоруський блок здобув 21 депутатський мандат. Після звільнення з ув'язнення у 1931 р. УПР знову очолив Д. Левицький.

Парламентська праця для українських депутатів у новому парламенті розпочалася із критики пацифікації. Небажання польської влади шукати шляхів порозуміння на парламентському терені призвело до адекватної відповіді УПР – українські депутати і сенатори висловили намір голосувати проти бюджету на 1931 р. Надалі депутати і сенатори УПР здебільшого формально спостерігали за «молоченням урядових законопроектів», вносили численні поправки до проектів бюджетів на незначні культурно-господарські українські цілі, проте вони залишилися не врахованими польською стороною. Усе це призвело до значного розчарування серед електорату партії на західноукраїнських землях.

У третьому розділі «Діяльність УНДО у Польському парламенті у 1935 – 1938 рр.» проаналізовано перебіг виборчої кампанії 1935 рр., основні вектори діяльності УПР у сеймі та сенаті Польщі.

У квітні 1935 р. парламент Польщі ухвалив конституцію, а згодом новий виборчий закон. УНДО розкритикувало закон, оскільки він значно обмежував права українців. Однак більшість членів партії були переконані у тому, що у випадку бойкоту виборів і втрати парламентарної репрезентації, партії буде важко претендувати на роль єдиного представника українського населення.

Під впливом виборчої кампанії у керівництві партії остаточно визрів курс на порозуміння із польським урядом. Внаслідок досягнутого компромісу, який започаткував політику нормалізації

польсько-українських відносин, керівництво УНДО вирішило взяти участь у виборах. На зустрічі міністра внутрішніх справ Польщі М. Зиндрама-Косьцялковського із В. Мудрим, О. Луцьким і В. Целевичем було остаточно узгоджено умови участі українців у виборчій кампанії 1935 р. до сейму і сенату Другої Речі Посполитої.

Брати участь у виборах на основі нормалізаційної домовленості спільно з УНДО погодилася лише УНО (Українська народна обнова). Натомість виборча угода викликала критику українських партій національно-державницького табору та підпільних громадських організацій (ОУН, УСРП, УСДП), а також опозиції УНДО, які наголошували на антидемократичному, антиукраїнському характері виборчих ординацій 1935 р.

Передвиборча кампанія УНДО 1935 р. суттєво не відрізнялася від попередніх, за винятком хіба що незначного періоду, який відводився на агітаційну роботу. Основний акцент націонал-демократи зосереджували на агітаційно-пропагандистській роботі серед українського населення регіону. На численних народних вічах, у пресових органах партії роз'яснювалися мотиви укладення нормалізаційної угоди, обґрунтовувалася необхідність участі у виборах. Значну увагу УНДО також приділяло публікації пропагандистських статей у підконтрольній пресі.

Після завершення виборчої кампанії УНДО одержало 13 сеймових мандатів, УНО – один. До сенату обрано трьох східногалицьких українців: двох від УНДО і одного від УНО, ще двох сенаторів від УНДО призначив президент Польщі. Головою обрано депутата В. Мудрого, заступниками – депутата В. Целевича і сенаторів О. Луцького та Ю. Павликовського, секретарем – Д. Великановича. Представники УНО – депутат І. Волянський і сенатор Р. Лободич увійшли до спільної парламентарної репрезентації, застерігши за собою право вибору щодо питань, які з погляду їх партійної програми вимагатимуть протилежної позиції.

Завершення виборчої кампанії 1935 р. ознаменувало для УНДО початок нового етапу у законодавчій діяльності партії. Українська та польська громадськість із нетерпінням чекали практичних результатів юридично не оформленого польсько-українського зближення. На парламентській арені націонал-демократи, передусім, очікували, значних поступок у національно-культурній сфері, а також реалізації основної вимоги партії – територіальної автономії Східної Галичини.

Вирішити повсякденні проблеми українців УНДО й УПР пропонували шляхом: унормування парцеляції земель і негайного припинення колонізації східних земель поляками; створення робочих місць для безробітних селян та інтелігенції у селах; боротьби з голодом у гірських і підгірських місцевостях; відновлення державних шкіл з українською мовою навчання; створення окремої адміністрації для українського шкільництва; заснування українського університету; найширшої амністії для політичних в'язнів і скасування концтабору в Березі Картузькій.

Оскільки жодне з рішень вищих органів влади упродовж наступних місяців не виконувалося, у суспільстві зародилися сумніви щодо подальшої доцільності продовження політики нормалізації. У цей період, на спільних засіданнях ЦК УНДО і УПР, ухвалено низку резолюцій, що стверджували недостатні підсумки нормалізаційної політики. Наголошено, що політика в освітній та господарській сфері не змінилася, обмежено діяльність українських культурно-освітніх і господарських установ у прикордонних повітах. Толерантні заяви УПР, виголошені упродовж першої половини 1936 р., поступово набували агресивного характеру.

Одна з найболючіших для українців і поляків тем – успіхи та невдачі політики нормалізації, стала провідною темою обговорень у стінах парламенту упродовж 1937 – 1938 рр. В. Мудрий, В. Целевич, З. Пеленський та ін. парламентарії звинувачували поляків у «суперечливій» щодо українців політиці, вимагали створити при міністерствах освіти та внутрішніх справ окремі державні підсекретаріати, у компетенцію яких входило б розв'язання українських питань; припинити конфіскацію української преси; об'єктивного інформування польського населення про українські справи тощо.

На V, останньому з'їзді УНДО (1938 р.), представники опозиції виступили проти зосередження усієї політики в УПР і суміщення посад голови УНДО і УПР однією особою. З'їзд не підтримав цих пропозицій, але змушений був визнати, що після 1935 р. нормалізаційна тактика не приносить очікуваних результатів. Основні причини неуспіху нормалізації лідери партії вбачали у непослідовності дій польського уряду і неприхильному становищі польського широкого громадянства, яке розпочало боротьбу проти політики уряду.

Незважаючи на послухність вищого законодавчого органу країни, польський уряд упродовж 1937 – на початку 1938 рр. усе частіше висловлював незадоволення роботою парламенту. Становище ускладнювалося загрозливою для Другої Речі Посполитої міжнародною ситуацією, а саме, агресивною зовнішньою політикою Німеччини. Зважаючи на ці чинники, польська преса, громадськість неодноразово порушували проблему законодавчої діяльності сейму і сенату, наголошуючи на необхідності кардинальних змін. Врешті восени 1938 р. президент розпустив парламент.

Отже, незважаючи на оптимістичні заяви української та польської сторони, подальші події продемонстрували цілковите небажання проурядової більшості іти на поступки українцям. Прем'єр-міністр країни Ф. Славоу-Складковський не втомлювався повторювати, що «український нарід не має підстав до нетерпеливості». Іншої думки були представники УПР, які наполегливо, проте безрезультатно, вказували на численні дискримінаційні заходи польського уряду щодо українців Східної Галичини, на законодавчому рівні намагалися наповнити задекларовану політику нормалізації реальним змістом. Найвиразніше антиукраїнська позиція ОЗОН (Обоз

з'єднання народоного) проявлялася під час голосування за важливі для українців проблеми у національно-культурній та соціально-економічній сфері.

У четвертому розділі «Представники УНДО в сеймі і сенаті Другої Речі Посполитої 1938 – 1939 рр.» розкрито особливості виборчої кампанії 1938 р. та охарактеризовано діяльність УПР в контексті політики нормалізації польсько-українських відносин.

Восени 1938 р. розпущено польський парламент та оголошено вибори до нового вищого законодавчого органу країни. Як і на попередніх виборах, українські та польські партії не виробили однозначного ставлення до виборчої ініціативи уряду. Заклик ОЗОН до консолідації опозиційні до уряду партії оцінили радше як риторично-маніфестаційний, ніж наповнений реальним змістом. Ситуація ускладнювалася агресивною національною політикою Польщі.

Українська національно свідомо еліта вважала, що нові вибори повинні стати приводом до консолідації передусім українських національно-державницьких сил. Однак окрім УНДО, українські політичні сили національно-державницького табору, як і в попередні роки, бойкотували виборчу кампанію. Зрештою, як показали подальші події, «спрямувати свої вози на консолідаційні з польським урядом рейки» виявилось готове тільки УНДО, УНО й ВУО.

Після зустрічі прем'єр-міністра Польщі Ф. Славой-Складовського із делегацією УПР та УНДО (В. Мудрий, Ю. Павликовський та М. Волошин), з'ясовано основні проблеми, які перешкоджали участі українців у виборчій кампанії. У підсумку, на засіданні ЦК УНДО від 29 вересня 1938 р., ухвалено резолюцію про участь у виборах до сейму і сенату на засадах декларації УНДО від 7 травня 1935 р. І. Кедрин, В. Кузьмович, О. Луцький та Ю. Павликовський відмовилися балотуватися до парламенту, протестуючи проти узгодження кандидатур з польським урядом.

Націонал-демократи не покладали особливих надій на позитивне розв'язання українського питання новим складом парламенту. В передвиборчій платформі наголошувалося, що УПР боротиметься за права українського народу в Польщі; територіальну автономію для всіх українських земель у її складі; національні надбання у культурній та господарській сфері; поширення і розбудову українських громадсько-політичних та національно-культурних організацій, а також за українську церкву, культуру, школу, український університет і «за всі українські інтереси».

УНДО, на відміну від попередніх років, практично не проводило роз'яснювальної роботи серед українського населення. Пасивність виборчої кампанії пояснюється усвідомленням безперспективності скликання передвиборчих віч в умовах польсько-українського передвиборчого порозуміння і гарантованої урядом фіксованої кількості українських кандидатів не було потреби проводити активну кампанію.

Завдяки виборчій угоді кількісне представництво українських партій у сеймі і сенаті залишилося незмінним. Депутатські місця отримали всі узгоджені із урядом кандидати, окрім Сяноцького округу, у якому, незважаючи на домовленості, поляки «провалили» українського кандидата.

Розташування політичних сил у парламенті Польщі складалося не на користь УПР. Більшість сеймових місць отримали представники провладного ОЗОН. З огляду на такий стан речей, сподіватися на зміну політики сейму щодо українців не було підстав, що яскраво продемонстрував розгляд законопроекту УПР про Галицько-Волинську землю. Проект передбачав надання територіальної автономії західноукраїнським землям у межах Станиславівського, Тернопільського, Волинського, більшої частини Львівського й Поліського, окремих повітів і гмін Люблінського, Білостоцького та Краківського воеводств. Пропонувалося створення автономного уряду і сейму Галицько-Волинської землі, територіальних збройних сил, рівноправність польської та української мов у державних установах.

Небажання польської сторони шукати шляхів порозуміння із українцями, змушували УПР вдатися до радикальних кроків. На початку 1939 р. В. Целевич уперше заявив про припинення політики нормалізації, назвав три причини невдачі курсу польсько-українського зближення: вороже ставлення польського середовища і громадських організацій; антиукраїнські дії адміністративної влади усіх рівнів, органів поліції, прикордонної охорони та бездіяльність уряду. Провину за нереалізацію нормалізації депутат перекинув на польський уряд.

Критика уряду Польщі УПР створила передумови для консолідації націонал-демократів та ліквідації внутрішньої опозиції, що вплинуло на парламентську працю членів УНДО. Виступи українських депутатів і сенаторів набували дедалі агресивніших форм. Українська громадськість називала виступи УПР «найповажнішими» за останні місяці. Більшість промов українських парламентаріїв виголошувалися у «неприятній атмосфері», що пояснюється критичними випадками на адресу польської влади.

Подальшому загостренню польсько-українських відносин у парламенті сприяли антиукраїнські заяви польських депутатів. Заяви лідерів ОЗОН у новому сеймі, зміст бюджету та реальна ситуація у Східній Галичині змусили УПР змінити тактику. Події лютого 1939 р. свідчили про остаточне завершення політики нормалізації та перехід українських депутатів і сенаторів до опозиції. Окремі повітові комітети УНДО взагалі вимагали вийти УПР із парламенту Другої Речі Посполитої. Польська сторона наголошувала про те, що причиною невдачі нормалізації стала толерантна позиція УНДО до українських підпільних організацій, що призвело до посилення пропольського елемента в Східній Галичині.

Остаточні акценти у польсько-українських відносинах розставила низка зустрічей представників УПР В. Мудрого, С. Витвицького і В. Целевича з прем'єром Ф. Славой-

Складковським та іншими високопосадовцями Польщі навесні 1939 р., під час яких українські депутати охарактеризували реальний стан перебігу виборів до органів місцевого самоврядування в Галичині і політичну ситуацію на їх тлі. Представники УПР також інформували про репресивні дії польської влади, зокрема про зростання арештів українців.

Поступово внутрішні проблеми Польщі набули другорядного характеру. Усе більшого значення надавалося законопроектам, які готували країну до війни. На цьому тлі послаблювався інтерес польського уряду до українських проблем. УПР була змушена визнати, що загроза війни, яка існувала в Європі, міжнародні події останнього часу, згуртували польське громадянство, відсунули на «задній план» проблеми внутрішнього життя. Наприкінці серпня – на початку вересня 1939 р. УПР проголосила декларацію лояльності до Польщі, що стало останньою заявою українських депутатів у вищому законодавчому органі Польщі.

У **«Висновках»** узагальнено результати дисертаційного дослідження та сформульовано основні його положення, що виносяться на захист. Дисертантом доведено, що УНДО – найвпливовіша легальна політична партія міжвоєнного періоду ХХ ст., яка відіграла помітну роль у суспільно-політичному житті Західної України та загалом Другої Речі Посполитої. Одним із головних напрямів діяльності партії стала праця її представників у польському парламенті у 1925 – 1939 рр.

Конституційний устрій Другої Речі Посполитої створив необхідні політико-правові умови для участі українських політичних партій в діяльності вищого законодавчого органу країни. Проголошення демократичних свобод, національної рівноправності (попри часткову відсутність їх практичної реалізації щодо українців), діяльність законодавчих інституцій влади створювали підстави добиватися політичних, соціально-економічних і культурно-освітніх прав українців, унеможливили витіснення українського чинника з державної політики та європейських міжнародних відносин у 20 – першій половині 30-х рр. ХХ ст.

Парламентська діяльність УНДО у 1928 – 1935 рр. кардинально відрізнялася від четвертої та п'ятої каденції націонал-демократів у вищому законодавчому органі Польщі. Партія займала виразну опозиційну тактику до польської влади. Законопроекти УПР скеровувалися на вирішення першочергових проблем українців Східної Галичини, однак найбільшим досягненням залишалися їх обговорення у парламенті, оскільки жоден із них не був ухвалений польською більшістю. У таких умовах, серед націонал-демократів усе більше прихильників здобувають «угодовські ідеї», що згодом втілювалося у політику нормалізації польсько-українських відносин.

Особливістю виборчих кампаній 1935 і 1938 рр. стала участь у них тільки УНДО й УНО при бойкоті виборів іншими національно-державницькими українськими партіями – УСРП, УСДП, які брали участь у них у 1928 і 1930 рр. Українські партії, які не мали свого парламентського представництва у 1935 – 1939 рр., гостро критикували діяльність УПР, політику УНДО щодо

нормалізації українсько-польських взаємин. Соціалісти-радикали звинувачували націонал-демократів в опортунізмі, корисливості, що проявлялася у небажанні розлучатися із депутатськими мандатами. ФНС (Фронт національної єдності) запевняв громадськість, що обрані на основі виборчого компромісу депутати не будуть незалежними репрезентантами українських інтересів. Широка громадськість, у своїй переважній більшості, також не вірила у можливість задекларованих націонал-демократами змін.

У парламенті УПР відкидала ідею співпраці з ВУО (Волинське українське об'єднання), незважаючи на те, що у 1938 – 1939 рр. представники цієї політичної сили у польському сеймі (С. Скрипник і В. Онуфрійчук) солідаризувалися із виступами націонал-демократів. Члени партії наголошували на тому, що ВУО залишалося інструментом польської влади, а УНДО пішло на компроміс із польським урядом із тактичних міркувань. Полеміка навколо доцільності об'єднання парламентських представництв УНДО і ВУО призвела до загострення взаємин націонал-демократів з УНО. Представництво УНДО в польському парламенті при розгляді окремих питань співпрацювало з урядом та ОЗОН, зокрема при ухваленні державних бюджетів, а також асигнувань окремих міністерств, наданні Президентові Другої Речі Посполитої І. Мосціцькому надзвичайних повноважень у господарських і фінансових справах. УПР пішла на створення спільної з поляками територіальної групи депутатів та senatorів південно-східних воєводств.

УПР у досліджуваній період виступала з основною політичною вимогою – надання територіальної автономії з власним сеймом, урядом і територіальною армією всім українським землям в Польщі, утворення з них окремої адміністративно-правової одиниці. Крім цього, представництво УНДО-УНО висунуло постулати, які стосувалися усього спектру проблем українців Польщі: зміна закону про територіальне самоврядування з метою забезпечення громадянам безпосереднього впливу на склад самоврядних установ та на їх діяльність; зміна виборчого законодавства до сейму і сенату в демократичному напрямі, надання виборцям безпосереднього і вирішального впливу на обрання кандидатів у депутати; припинення колонізації східних земель поляками, унормування парцеляції земель у Галичині та Волині; створення робочих місць для українців, повага прав української мови в державних інституціях та органах самоврядування; відновлення державних шкіл з українською мовою навчання; створення окремої адміністрації для українського шкільництва, заснування українського університету; амністії для політичних в'язнів.

Польська сторона не змогла задовольнити навіть частини українських вимог, передбачених нормалізаційною угодою. Починаючи з другої половини 1936 – до лютого 1939 рр. наростала критика УПР діяльності польського уряду в українському питанні. Однак УНДО не відмежувалося від проголошеної нормалізації 1935 р. Тільки у січні-лютому 1939 р. УПР заявила про припинення політики нормалізації та перехід в опозицію до польської влади. Спроба налагодити відносини під

час двосторонніх зустрічей провідних діячів УПР із польськими високопосадовцями не змінила ситуації. На початку Другої світової війни – 2 вересня 1939 р., голова УПР В. Мудрий заявив про готовність українців спільно з титульною нацією виконати громадянський обов'язок – стати на захист польської держави.

Форми і методи парламентської діяльності УПР залишалися незмінними. Якщо упродовж 1928 – 1935 рр. націонал-демократи у сеймі та сенаті Другої Речі Посполитої готували сотні законопроектів та поправок до законопроектів, у яких гостро критикували діяльність інституцій державного управління всіх рівнів, упродовж четвертої та п'ятої каденцій вищого законодавчого органу країни агресивно-критичний тон виступів змінився на конструктивну працю у польському парламенті, що пояснюється досягнутими у 1935 р. двосторонніми домовленостями. У парламентських дебатах брала участь незначна кількість представників УПР, що пояснюється залученням більшості українських парламентарів до роботи у виборчих округах. Набагато змістовнішими і конкретнішими виявилися підготовлені депутатські запити, законопроекти, промови на пленарних засіданнях сейму і сенату, парламентських комісій відповідно до нової стратегії та тактики УПР.

Основні положення дисертації викладені у таких публікаціях:

I. Статті у фахових виданнях

1. Пуйда Р. Навчання управлінських кадрів села радянської України на початку 30-х років ХХ ст. / Р. Пуйда, Я. Мандрик // Вісник Прикарпатського університету: Історія. – 2010. – Вип. 18. – С. 67 – 74.
2. Пуйда Р. Підготовка масових кадрів радянського села в роки завершення насильницької колективізації / Р. Пуйда, Я. Мандрик // Галичина. – 19'2011. – № 18. – С. 239 – 243.
3. Пуйда Р. Парламентська діяльність УНДО (1930–1935) / Р. Пуйда // Гілея. – 2012. – № 59. – С. 126 – 130.
4. Пуйда Р. Виборчі кампанії 1928 – 1939 рр. до Польського парламенту: стратегія та тактика УНДО / Р. Пуйда // Історичні студії Волинського національного університету імені Лесі Українки. – 2012. – Вип. 7. – С. 89 – 94.

II. Статті у нефахових виданнях

5. Пуйда Р. Парламентська діяльність Українського націонал-демократичного об'єднання 1928 – 1935 рр. / Р. Пуйда // Прикарпатський вісник НТШ «Думка». – Івано-Франківськ, 2011. – Вип. 3(15). – С.176 – 183.

III. Матеріали конференцій

6. Пуйда Р. Парламентська діяльність УНДО (1928–1939) / Р. Пуйда // Трансформація суспільно-політичних процесів в Україні воєнного та післявоєнного періоду (Присвячується 20-й

річниці незалежності України) [Матеріали Всеукраїнської наукової конференції], (Мукачеве, 2011 р.). – Мукачеве, 2011. – С. 207 – 210.

7. Пуйда Р. Парламентська діяльність УНДО / Р. Пуйда // Науковий вісник Інституту гуманітарної підготовки ІФНТУНГ. – [Матеріали науково-теоретичної конференції], (Івано-Франківськ, 2011 р.). – Івано-Франківськ, 2011. – Вип. 3. – С. 98 – 109.

АНОТАЦІЯ

Пуйда Р. Б. Парламентська діяльність Українського національно-демократичного об'єднання в 1935 – 1939 роках. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – історія України. – Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Тернопіль, 2012.

У дисертації здійснено комплексне дослідження парламентської діяльності УНДО у 1935 – 1939 рр. Основну увагу приділено формам і методам діяльності УПР у вищому законодавчому органі Другої Речі Посполитої. Досліджено особливості та результати виборчих кампаній УНДО 1935 і 1938 рр. до польського сейму та сенату; висвітлено основні напрями діяльності УПР, взаємини із польськими фракціями; розглянуто позапарламентську діяльність націонал-демократів; визначено внесок УПР у розвиток парламентаризму та демократії у Польщі. Переглянуто низку застарілих положень та оцінок, що мали місце в історичній науці, по-новому інтерпретуються події, явища та висновки. Визначено значення парламентської діяльності УНДО 1935 – 1939 рр. для сучасного процесу державотворення в Україні.

Ключові слова: УНДО, УПР, сейм, сенат, депутат, виборчі кампанії, закон.

АННОТАЦИЯ

Пуйда Р. Б. Парламентская деятельность Украинского национально-демократического объединения в 1935 – 1939 годах. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата исторических наук по специальности 07.00.01 – история Украины. – Тернопольский национальный педагогический университет имени Владимира Гнатюка, Тернополь, 2012.

В диссертации осуществлено комплексное исследование парламентской деятельности УНДО в 1935 – 1939 гг. Основное внимание уделено формам и методам деятельности УНДО в высшем законодательном органе Второй Речи Посполитой. Исследованы особенности и результаты избирательных кампаний УНДО 1935 и 1938 гг. в польский сейм и сенат; освещены основные направления деятельности УНДО, взаимоотношения с польскими фракциями; рассмотрена внепарламентская деятельность национал-демократов; определен вклад УНДО в развитие

парламентаризма и демократии в Польше. Пересмотрен ряд устаревших положений и оценок, имевших место в исторической науке, по-новому интерпретируются события, явления и выводы. Определено значение парламентской деятельности УНДО 1935 – 1939 гг. для современного процесса создания государства в Украине.

Ключевые слова: УНДО, УПР, сейм, сенат, депутат, избирательные кампании, закон.

ANNOTATION

Puyda R. B. Parliamentary activities of Ukrainian National Democratic Alliance 1935 – 1939. – On the rights of manuscript.

Thesis for obtaining the scholarly degree of Candidate of Historical Sciences in speciality 07.00.01 – History of Ukraine. – Volodymyr Hnatyuk Ternopil National Pedagogical University, Ternopil, 2012.

Parliamentary activities of Ukrainian National Democratic Alliance in the Polish Sejm and Senate in 1935-1939 in the context of social and political processes of that time have been analysed. Ukrainian National Democratic Alliance is the only party of the national and statehood camp of Western Ukraine which participated in parliamentary elections of 1935 and 1938 and represented the interests of Ukraine in the higher legislative body of the Second Polish Republic before WWII. For two terms Ukrainian Parliamentary Representation protected national and cultural, social and economic interests of Ukrainian population of the Polish state, fought for democratization of electoral legislation to the Parliament of the Second Polish Republic which could allow increase in the number of Ukrainian representatives in the higher legislative body of the country and bring their work to a whole new level.

Amid the development of democratic processes in the Polish state in the second part of 1930s, Ukrainian National Democratic Alliance concluded an oral agreement with the government of the Second Polish Republic which enabled the party to participate in the electoral campaign of 1935 and started the period of normalization in Ukrainian-Polish relations. Most members of Ukrainian National Democratic Alliance were convinced that in case of boycott of the elections and loss of representation it would be difficult for the party to claim the role of the single representative of Ukrainian people. Despite the fact that the policy of normalization did not bring the expected results for the Ukrainian side, after the early dissolution of parliament the party again participated in the electoral campaign of 1938 which turned out to be the last in the party's history.

Normalization agreement involved complying with a number of requirements on the parliamentary stage on the part of the Polish side, namely: preservation of national education, financial support of cultural, cooperative and community organizations of Western Ukraine; release of political prisoners; material support of the incapacitated of former Ukrainian armies; use of the term “Ukrainian”; provision of bilingual inscriptions in public places; broader access of Ukrainians to academic schools, consultations with Ukrainian specialists while compiling

school curriculum; admission of Ukrainians to work at collegiate bodies by the ministries etc. However, the main requirement of Ukrainian National Democratic Alliance, i. e. territorial autonomy for Ukrainian lands with its own sejm and territorial army was not even considered by the Polish party. Unsuccessful normalization of Ukrainian-Polish relations lead to a significant disappointment in the activities of Ukrainian Parliamentary Representation and at the beginning of 1939 to radicalization of the attitude of Ukrainian deputies and their transition to opposition.

Emphasis was laid upon the resolutions of the V Congress of Ukrainian National Democratic Alliance which paid significant attention to the parliamentary activities of the party.

The main areas and methods of activity of Ukrainian National Democrats have been set out as well as their relations with the parliamentary factions of Polish parties and blocks which were represented in Sejm and the Senate of the Second Polish Republic. The competition of Ukrainian National Democrats from Ukrainian political camp – Ukrainian Socialist Radical Party, Ukrainian Social Democratic Party, Front of National Unity, Organization of Ukrainian Nationalists severely criticised the national policy of Ukrainian National Democratic Alliance. Under the conditions of aggravation of international situation in Europe before the WWII, increase of totalitarian tendencies in the policy of Poland, Ukrainian National Democratic Alliance and its representatives in Polish parliament were trying to act as the centre of consolidation of Ukrainian society of which the idea of Ukrainian National Governance (Provid) creation is indicative.

Key words: UNDA, UPR, sejm, senate, deputy, electoral campaigns, law.